

grotendeels door toeval tot stand gekomen. Het bestaan van een Noord- en een Zuidnederlandse staat was het resultaat van geografische en militaire factoren en had geen wortels in het verleden. Tegen deze algemeen aanvaarde gedachtengang in formuleert Jonathan Israel nu de stelling dat de zeven gewesten ten noorden van Maas en Rijn al sinds de middeleeuwen een herkenbare, eigen identiteit hadden. Zij vormden een afzonderlijk „politiek strijdperk”, deelden een welomschreven economische oriëntatie en hadden een aantal culturele kenmerken gemeen - al was er natuurlijk nog geen sprake van een Noordnederlands „nationaal” bewustzijn. Bezien uit dit perspectief waren de opstand van 1572 en de daarop volgende scheiding van Noord en Zuid slechts het logische gevolg van een dualisme dat al eeuwen lang bestond.

Deze stelling gaat lijnrecht in tegen één van de meest centrale leerstukken van de Nederlandse en Belgische geschiedschrijving. Zij zal dan ook wel bestreden worden. Persoonlijk zou ik geneigd zijn de Nederlanden vóór de Opstand niet in twee, maar in vier stukken te knippen: een sterk verstedelijkte, economisch en cultureel geavanceerde kern in het Westen (Brabant, Vlaanderen, Holland en Zeeland); het kort geleden veroverde, maar zich nog zeer onafhankelijk opstellende Noordoosten; de Waalse gewesten waarin adel en clerus een overheersende rol speelden; en het achtergebleven, semi-feodale Zuidoosten, dat aan de Opstand nauwelijks meedeed. Deze constellatie leidde tot een veel complexer krachtenspel, waarvan de uitkomst moeilijk te voorspellen was. De Opstand genoot de meeste steun in de westelijke kustprovincies, een gebied dat in de loop van de gebeurtenissen in een noordelijk en een zuidelijk gebied uiteen viel.

Hoe dit ook zij, *The Dutch Republic* is een stimulerend boek, een knappe synthese, wetenschappelijk verantwoord en bovendien nog leesbaar geschreven. Voor wie belangstelling heeft voor de Nederlandse (of de Europese) geschiedenis van de vroege nieuwe tijd is het onmisbaar. Dit boek zal het standaardwerk blijven voor de volgende generatie historici.

Henk van Nievop

JONATHAN ISRAEL, *The Dutch Republic. Its Rise, Greatness, and Fall*, Clarendon Press, Oxford, 1995, 1231 p.

De oorlog met België De geschiedenis van het Vlaams-Nationaal Verbond

Wie de pleidooien tot verdediging van de Vlaamse collaborateurs van na de oorlog, gepubliceerde en ongepubliceerde, erop naleest, krijgt het beeld voorgeschoteld van een beweging van goedmenende idealisten die het beste voorhadden met hun land - Vlaanderen - en met hun volksgenoten. En wat er toch misliep was de schuld van de Duitse bezetter. Dat beeld was nodig om de repressie en epuratie van deze collaboratie als onrechtvaardig en anti-Vlaams af te schilderen. Gedurende tientallen jaren heeft een omvangrijke publicistiek dat imago ondersteund.

Geleidelijk werd dat beeld ondergraven door een nieuwe generatie van aan de universiteiten gevormde historici. Een van de meest verdienstelijke is Bruno de Wever, telg van de Gentse historische school. Zijn eerste twee boeken, een diepgaande studie van de Vlaamse oostfrontstrijders en een politieke biografie van Staf de Clercq, deden velen verrast opkijken. Het grondige bronnenonderzoek en het feit dat hij zelf uit een collaboratiemilieu afkomstig was, maakten het moeilijk om zijn onderzoeksresultaten van tafel te vegen als zijnde afkomstig uit „anti-Vlaamse” hoek. Hier en daar kon men al lezen dat al die goedmenende collaborateurs misschien wel bedrogen waren geweest door enkele leiders die, het kon bijna niet anders, beter hadden geweten maar niet de moed hadden om de beweging een koerswijziging, weg van de Duitse nazi's, te bevelen.

In 1992 promoveerde De Wever aan de Gentse Universiteit tot doctor in de geschiedenis met het resultaat van vele jaren hard werken in archieven. Zijn studie betreffende het Vlaams-Nationaal Verbond (V.N.V.) betekende een monumentale stap vooruit in onze kennis van de geschiedenis van de Vlaamse Beweging. Of liever: van het Vlaams-nationalisme, want dat het V.N.V. slechts voor een onthutsend klein gedeelte thuishoort in het flamingantisme is nu des te duidelijker geworden.

Hij noemt zijn werk een partijgeschiedenis maar in feite onderzocht hij enkele tientallen jaren geschiedenis van anti-democratisch rechts in Vlaanderen. Hij presteerde het heel wat nieuw en vaak verrassend feitenmateriaal aan te dragen. Het aanwenden van de inzicht-

ten uit de internationale historiografie zorgde voor een aanmerkelijke verdieping van het inzicht. Dit alles maakte het mogelijk om een eind te maken aan een hele reeks foute of verdoezelende voorstellingen die gemeengoed waren in Vlaanderen. Zo legt De Wever de nadruk op het sterk anti-Belgische karakter van het V.N.V., dat niet alleen of niet zozeer vanwege taalredenen ontstond, maar gebaseerd was op het feit dat België een verdraagzame en pluralistische parlementaire democratie was. Dat allesoverheersende kenmerk had ernstige gevolgen, waarbij partijleider Staf de Clercq een belangrijke rol speelde. Zo dreef hij zijn partij doelbewust in het politieke isolement omdat alleen de absolute macht in zijn ogen voldoende was. Samenwerken met andere partijen kon niet want hun levensrecht werd botweg ontkend. De Clercq - en vele V.N.V.-ers met hem - wilde geen pluralistisch Vlaanderen. Enkel een ideologische monoliet met absolute V.N.V.-dominantie was voor hen aanvaardbaar.

Het is de ironie van de geschiedenis dat een partij die elke samenwerking met andere politieke formaties afwees omdat ze de absolute macht wilde, bereid was om onvoorwaardelijk samen te werken met een bezetter. Bovendien komt in oorlogstijd de macht uit de loop van een geweer en deze wapens waren alle in handen van de bezetter. Die was bereid ze te gebruiken, niet gehinderd door de scrupules en de ingebouwde barrières van de democratische rechtsstaat zoals België die was vóór mei 1940. Het V.N.V. was volledig onderworpen aan de bezetter en diende de doeleinden van de Duitse legerleiding. Terwijl de nog meer nationaal-socialistisch gezinde concurrenten rond Herman van Puymbroeck, Ward Hermans, René Lagrou... - allen figuren die lange tijd voorvechters waren van het Vlaams-nationalisme - zich ten dienste stelden van de openlijk annexionistische Duitsers rond de SS van Heinrich Himmler.

Deze collaboratie was geen keuze van na mei 1940! Al vóór de oorlog was de V.N.V.-leider niet alleen een objectief bondgenoot van de Duitse militaire inlichtingendienst, maar in de letterlijke zin van het woord een „Vertrauensmann”. De collaboratie viel dus niet uit de lucht, maar was een politiek van de Leider die hij al lang voor de oorlog had opgestart en die op zijn beurt een voortzetting was van het activisme. Deze ideologische en politieke optie was

trouwens de overheersende teneur in al de publikaties die zich aan de kant schaalden van de navolgers van het activisme.

Wat voor mensen waren deze V.N.V.-ers? Waarom kozen zij voor een totalitaire politieke partij? Daar is nog verder onderzoek voor nodig, maar nu al is duidelijk dat zij vrijwel allen van katholieke huize waren. Zij woonden in meerderheid op het platteland, niet zozeer in de dorpen met overwegend een landbouwersbevolking maar wel in de kleinere steden en de regionale centra met een kernfunctie tegenover de omliggende dorpen en gehuchten. Zij behoorden niet tot de top van de samenleving maar veeleer tot een ruim bemeten „middenklasse” van „betere” arbeiders, leerkrachten, ambtenaars en kleine middenstanders - mensen die zich bedreigd voelden door francofone bazen in Brussel, door de directie van de grootindustrie en door de warenhuizen, maar ook door joden, Walen, migranten, vakbonden en vrijzinnigen. Deze groepen bedreigden immers hun wereldbeeld en de sociale stratigrafie.

Blijft nog de vraag naar het functioneren van deze nieuwe en vernieuwende inzichten zoals De Wever en vele van zijn collega's die publiceren. Tientallen jaren lang heeft de Vlaamse Beweging zichzelf voortgestuwd door onder meer het verleden van de Vlaams-nationalistische vleugel systematisch voor te stellen als een integraal en emancipatorisch onderdeel van de ontwikkelingsgang, de „ontvoogding” van Vlaanderen als entiteit, als volksgemeenschap. Het onderzoek van De Wever zorgt ervoor dat de nekslag wordt toegediend aan die historische mythe. Het Vlaams-nationalisme in zijn V.N.V.-gedaante was het instrument dat de machtsgreep van een relatief kleine en sociaal erg beperkte elite mogelijk moest maken. Zij dacht haar totalitaire aanspraken slechts te kunnen realiseren door van Vlaanderen een politiestaat te maken onder de hoede van de Duitse bezetter.

Dr. Luc Vanderweyer

BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht, Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het V.N.V. 1933-1945*, Lannoo/Tielt, Perspectief Uitgaven/Gent, 1994, 701 p.

De ijkmeesters

Geschiedenis van de geschiedschrijving is in Vlaanderen geen druk beoefende tak van het historisch bedrijf. Dat is jammer, want het